

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ В УКРАЇНІ

Кутєпов Максим Юрійович

канд. юрид. наук, науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінально-виконавчого права
*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
ім. академіка В.В. Сташиса, Україна*

В контексті європейської інтеграції України актуальним є питання відповідності України європейським стандартам у всіх соціальних сферах та дотримання європейських стандартів прав усіх вразливих груп населення. Однією з найбільш вразливих груп в Україні є засуджені до позбавлення волі, одним із їхніх прав, яке часто порушується, є право на гідно оплачувану та виконану в гідних умовах працю [10]. Сучасна парадигма ставлення демократичної держави до засуджених до позбавлення волі має ґрунтуватися насамперед не на каральному аспекті, не на їх подальшій нестабільності [6], а на ресоціалізації засуджених через їх адаптацію до нормального соціального життя, де вони згодом зможуть реалізовуватись самостійно без вчинення в подальшому кримінальних правопорушень.

Загальна Декларація прав людини проголошує право на вільний вибір роботи та згоду на неї. Відповідно до положень ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що передбачає можливість вільного вибору праці [3]. Державою визнається і встановлюється право на працю, гарантується його дотримання і створюються певні умови для необмеженого здійснення цього права шляхом надання рівних можливостей у виборі професії та роду занять, а також надання можливостей для професійної підготовки, підготовки та перепідготовки людини, відповідно до наявних потреб суспільства. Конституцією забороняється використання примусової праці.

Інша правова позиція міститься у визначені Міжнародного пакту про громадянські й політичні права [5], відповідно до якого передбачається, що військова та альтернативна служба, а також праця, яку виконує особа, за рішенням судових органів, не може розглядатися як примусова праця.

Згідно з національними нормативно-правовими актами, право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату не нижчу від мінімального розміру, а також на своєчасну винагороду за працю закріплено в Конституції України, а також захищено відповідними положеннями Кримінально-виконавчого кодексу України (КВК) [4], Кодексу законів про працю України (КЗпП) [2], іншими законодавчими та нормативно-правовими актами з охорони праці та її оплати.

У 2014 році Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засуджених до європейських стандартів» [9], згідно з яким у ч. 1 ст. 118 формулювання «повинні працювати» замінено на «мають право працювати. Наразі у ч. 1 ст. 118 Кримінально-виконавчого кодексу України передбачено, що засуджені до позбавлення волі мають право на працю. Праця здійснюється на громадських засадах на підставі цивільно-правового або трудового договору, укладеного між засудженим і фізичною особою – підприємцем чи юридичною особою, для якої засуджений виконує роботи чи надає послуги.

Адміністрація зобов'язана створити умови для роботи засуджених за цивільно-

правовими договорами та за трудовим договором. При цьому донині в КВК зберігається положення про те, що «засуджені можуть залучатися без оплати праці лише до робіт на благоустрій колоній і прилеглих до них територій, а також поліпшення житлово-побутових умов засуджених або на допоміжних роботах для забезпечення колоній продовольством» (ч. 5 ст. 118) [4].

Зазначена норма є підставою для зловживання адміністрацією установи відбування покарання можливістю залучення до примусових безоплатних робіт засуджених до позбавлення волі на досить широкий вид і характер робіт. Це положення є серйозною перешкодою для гуманного ставлення до засуджених, праця яких використовується лише за їх бажанням. Вважаємо, що положення ч. 5 ст. 118 КВК, мають бути переглянуті, а порядок укладення трудового договору, його зміни та розірвання – врегульовані Кодексом законів про працю України з додатковими умовами, пов'язаними з виконанням покарання щодо засудженого [7].

У своїй роботі О. Почанська приходить до висновку, що існуючий вітчизняний механізм регулювання та забезпечення права засуджених на працю має суттєві недоліки та потребує подальшого вдосконалення відповідно до сучасних світових стандартів, оскільки досі існують численні суперечності в нормативному закріпленні цього права, гарантованого Основним Законом, що несе ризики успішної практичної реалізації цього питання [8, с. 49].

Як приклад таких колізій, В. Василик виділяє те, що відповідно до загальної норми КЗпП працівники реалізують право на працю шляхом укладення трудового договору з підприємством, установою, організацією чи фізичною особою, а засуджені за ст. КВК України залучаються до оплачуваної роботи за трудовим договором, укладеним між засудженим і установою виконання покарань. Також, Кодекс законів про працю України визначає право громадян на працю як гарантоване державою право на працю із заробітною платою, не нижчою від встановленого державою мінімального розміру оплати праці, а відповідно до КВК України праця засуджених до ув'язнення, має бути оплачена залежно від його кількості та якості [1].

Висновок. Отже, станом на сьогодні державні гарантії права на працю засуджених до позбавлення волі реалізуються в Україні поверхнево. Проте, незважаючи на це, чинна нормативно-правова база реального врегулювання цього питання має певні недоліки, які потребують відповідного подолання. Науці трудового права слід посилити увагу до правового регулювання праці засуджених, щоб при створенні нормативно-правових актів у цьому напрямку враховувалися об'єктивні та суб'єктивні чинники регулювання праці засуджених до позбавлення волі.

Список використаних джерел:

1. Василик В. Регулювання права на працю громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні. Підприємництво, господарство і право, № 2. 2021. С. 219–225.
2. Кодекс законів про працю України: Закон України: від 10.12.1971 р. №322-VIII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к / 96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 р. №1129-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ ООН від 16.12.1966 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

6. Новіков Д. О., Ландін В. В. Прекаріат як суб'єкт трудовправового захисту. Юридичний бюлетень. Вип. 13. 2020. С. 78–85.
7. Новіков Д. О., Ревякін М. О. Правове регулювання праці засуджених до позбавлення волі засобами трудового права: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції присвяченої 92-річчю з дня народження член-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, Заслуженого діяча науки України, доктора юридичних наук, професора Процевського О. І. Харків, 2021. С. 137–138.
8. Почанська О. С. Особливості правового регулювання права на працю громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні. Європейські перспективи. 2018. № 2. С. 45–50.
9. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08.04.2014 № 1186-VII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1186-18#Text>.
10. Ревякін М. О. Зміст права на працю засуджених до позбавлення волі в контексті практики європейського суду з прав людини. Збірник наукових праць ХНПУ імені ГС Сковороди. 2022. С. 107–113.